

Proračunska razprava o ljudskem šolstvu v državnem zboru.

Poslanec **Spinčič** popisuje ljudskošolske razmere na Primorskem; pravi, da v Istri 1893/94 t. 17.673 otrok ni obiskovalo šole, ker niso imeli šol. (Čujte, čujte! na desni.) Šolske pristojbine, koje je sklenil deželni zbor isterski, niso nič drugega, kakor strašilo proti ustanovitvi novih šol. Govornik omenja postopanje šolskih oblastev v Istri pri nameščenju učiteljev ter povdarja razliko postopanja nasproti hrvatskim in slovenskim učiteljem na jedni in italijanskim učiteljem na drugi strani. Primorska se poitalijančuje in kaj bode potem iz te dežele, na to naj mislijo konzuli. (Pritrjevanje pri Slovencih.)

Poslanec **Koblar** povdarja, da zaradi tega, ker je padla celjska postavka, slovenski narod še ne bo obupal; iskal bo prijateljev tamkaj, kjer jih bo lahko dobil. Govornik pojasnjuje pritožbe koroških Slovencev glede ljudske šole ter pripomni, da je treba izkati uzroka, da 120.000 koroških Slovencev nimajo svojega zastopnika v tej hiši, v famoznem volilnem redu. Če smejo poslanci raznih kronovin takomenovano nemško Celje braniti, temveč pravice imamo italijanski poslanci, da branimo koroške Slovence, ki so v istini v nevarnosti. (Pritrjevanje pri Slovencih.) V utrakvističnih šolah koroških je že v drugem šolskem letu nemški jezik učni jezik. (Klici pri Slovencih: Čujte, čujte! — to je barbarstvo!) Te šole so pravi zavodi, v katerih postanejo otroci neumneži; ko otroci izstopijo iz šole, znajo komaj slovensko glaskovati, nemško znajo brati, pa ne razumejo tega, kar bero. Namen teh šol je le, slovenske otroke ponemčiti. Govornik omenja dalje, koliko ovir se stavi tržaskim in goriškim Slovencem, ki prosijo za slovensko ljudsko šolo v Trstu in Gorici. Slovenski narod je potrpežljiv, ali ta potrpežljivost bo tudi minula. (Pritrjevanje pri Slovencih.)

Poslanec **Bendel** se poteguje za ustanovitev nemškega učiteljišča v zahodni Češki in drugega državnega učiteljišča na Dunaju. Jediní tukajšnji zavod je prenapolnjen in mnogim prosilcem se mora vstop zabraniti zaradi pomanjkanja prostorov. Zaradi tega ustopi več kandidatov v privatna učiteljišča pod vodstvom duhovnikov. Ti zavodi so pa nevarni za naše medverske zakone in za natančno izpeljavo naših državnih šolskih zakonov. Dogaja se, da državna oblast vsled pritiska zelotičnih nasprotnikov ljudskošolskega zakona državne zavode opušča zaradi tega, da cerkveni zavodi nimajo konkurence. Kot vzgled navajam opustitev gimnaziji v Bolzanu in državnega učiteljišča v Bregencu. Predariska nima nobenega državnega učiteljišča več in vzgoja učiteljev je prepuščena kongregaciji šolskih bratov. Pred vsem pa obrača ultramontanizem svojo pozornost, da vzgoji čim več učiteljic. Število na takih samostanskih učiteljiščih vzgojenih kandidatinj znaša danes že nad 22 odstotkov vseh učiteljskih kandidatinj. (Čujte, čujte! na levi.)

Govornik želi dalje, da naj se okrajni šolski nadzorniki, kakor v Galiciji, stalno nastavijo; v sedanjih časih, ko duhovščina vedno bolj hrepeni po šolskem nadzorstvu, bi bili stalni nadzorniki tem potrebnejši. Pravijo, da duhovsko šolsko nadzorstvo zahtevajo vsi avstrijski katoličani, ni pa res, da bi bili na solnograškem katoliškem shodu vsi avstrijski katoličani zastopani. Navzlic temu, da klerikalno gibanje pri nas kolosalno napreduje, bi se vendar, če bi imelo odločevati ljudstvo ali za duhovsko ali državno šolsko nadzorstvo, bi se gotovo velika večina avstrijskih katoličanov izrekla za državno šolsko nadzorstvo. (Pritrjevanje na levi.) Popolnoma neresnična je tudi trditev, da je naša šola brezverska ali veri nasprotna; veropauk se v tej šoli mnogo redneje poučuje, kakor se je pa v konkordatni šoli in poučuje se le od aprobiranih učiteljev. Verska vzgoja otrok pod novo šolo gotovo nič ne trpi; ustvaritelj nove šole gotovo ni nikdar mislil, pravi religioziteti, bodisi kakorkoli že, nasprotovati.

Otrok se mora že v šoli učiti, ceniti in ljubiti svojega bližnjega, ne oziraje se na njega vero; (pritrjevanje na levici) kajti v poznejšem življenju morajo ljudje raznih vero-

izpovedanj združeno živeti. (Pritrjevanje na levi.) Poslanec Treuinfels je tožil nedavno, da so otroci нравno sprijeni ter trdil, da je tej sprijenosti kriva nova šola. Take tožbe so se slišale pa tudi že poprej in tudi pod konkordatno šolo. Govornik navaja neko okrožnico škofijskega konzistorija gorenjeavstrijskega iz l. 1816., v kateri so se katehetje opozarjali na vedno rastočo nenravnost med šolsko mladino. (Čujte, čujte! na levi.) Pri duhovskem šolskem nadzorstvu se ne gre v prvi vrsti za nravnost mladine, ampak pred vsem za to, da bi postali učitelji zopet podložniki duhovščine. Nova šola nikakor ne brani katehetom, izpolnovati svojih dolžnosti, ampak ukazuje jim to najstrožje. Neodvisnost svetnih učiteljev od duhovščine ne zadržuje prav nič mirnega in skupnega delovanja duhovskih in svetnih učiteljev.

Poročilo češkega deželnega odbora z l. 1895. dokazuje, da se duhovski in svetni učitelji z malimi izjemami prav dobro razumijo. Kaže se pa, da postaja to razmerje vedno slabše in sicer po krivdi onih, ki so začeli na tem polju boj ter hujskati proti tistim učiteljem, ki stoje na podstavi državnega šolskega zakona in nečejo upogniti svoje prostosti pod jarem neke gospodstvaželjne klike. Naše učiteljstvo ni nasprotno veronauku ali veri in tudi ni socialnodemokratskega mnenja, kakor se je zatrjevalo v Lincu; ono ima samo pravico prostega mišljenja in prepričanja in ob enem tudi dolžnost, zakonito obstoječe šolske uredbe braniti. Kdor se pa poteza za pravico in zakon, zasluži pohvalo in priznanje, ne pa, da se mu greni njegov kruh. Govornik se dotakne znanega nagovora grofa Schaffgotscha v Raukweil-u. Čeprav je zavrnil ministerski predsednik grofovskega okrajnega glavarja, je vendar molčal o nazorih, katere je grof Schaffgotsch označil kot nazore sedanje vlade, in to je pa najvažnejše. Preglasnemu okrajnemu glavarju se je sicer stopilo na prste, ali zastran tega ljudstvo še ni pomirjeno, ker je mogoče, da je grof Schaffgotsch prehitro izšepetal iz šole ter govoril resnico. Mi hočemo jasnosti, mi smo zadovoljni z besedami, ki jih je rabil naučni minister glede šole: *Quieta non movere*. Mi hočemo natančno vedeti, kakošno stališče hoče zavzeti vlada in zato naučnega ministra naravnost in odkrito vprašano: Stoji li vlada na popolno nasprotnem stališču izjavam okrajnega glavarja Schaffgotscha, ali je pripravljena pustiti bistvo državnega šolskega zakona nedotaknjeno, in zato ni voljna dati klerikalni stranki glede šolskega nadzorstva kakih koncesij, temveč varovati in ohraniti medverski značaj naših šolskih zakonov? Če ne dobimo na to odločno vprašanje odgovora, potem vemo, koliko je ura, kajti mi vemo, da je v takih kritičnih vprašanjih molčanje tudi odgovor in sicer razločen odgovor. Od vseh strani se množe napadi na prosto ljudsko šolo. Redovnih šol je vedno več in klerikalna stranka hujška, kakor le more in zna, zoper prosto misleče učiteljstvo. V Gornji Avstriji se je dr. Ebenhoch kar naravnost izrazil, da učiteljstvu prej ne izboljšajo plač, dokler ne odpade od prosto misleče ter se ne uda klerikalni stranki. Prav čudno in značilno je, da prav v tistih deželah, kjer gospodarijo klerikalci, imajo učitelji najslabše plače. Na Tirolskem ima učiteljstvo tako slabe plače, kar le mogoče in na Predarlskem imajo nekaj čez 200 gld. na leto. V nekem kraju na Predarlskem je bil naročen neki učitelj na „Freie Schulzeitung“. Občinski odbor mu je vsled tega odtegnil doklado ter prosil deželni šolski svet, da se ta učitelj takoj prestavi. (Čujte, čujte! na levi.)

Podučitelj v Grossdorf-u je naročen na glasilo zaveze „Deutsch-österreichische Lehrer-Zeitung“. Občinski odbor mu je takoj zaradi tega ustavil letno remuneracijo 110 gld. ter prosil za njega premeščenje. Posl. Kohler: To se bo že poravnalo. Posl. Treuinfels: Kdo je vir temu? Posl. Bendel: Vir je: Deutsch-österreichische Lehrer-Zeitung. Boj proti prosto mislečim učiteljem se je pričel na vseh straneh, znamenje za ta boj je dal linski katoliški shod. Povsod se snujejo katoliška učiteljska društva in še celo na nemškem Češkem smo tako srečni, da se deluje na osnovanje katoliškega učiteljskega društva. Meščanski učitelj v Hainsbachu je razposlal nek oklic za osnovanje takega društva, v katerem se uporablja še celo posvečena oseba vladarjeva. Naglaša se,

da zveza teži po tem, da se vzgoji mladina v duhu in smislu Nj. Veličanstva, našega presvetlega gospodarja in cesarja. To je predrznost. Ali se danes mladina ne vzgoja tudi v duhu Nj. Veličanstva? (Pritrjevanje na levi.) Ali morete trditi, da je vzgaja, ki jo uživa mladina danes, protivna volji in smislu Nj. Veličanstva (zopetno pritrdjevanje na levi.) Najvišja oseba se ne sme vleči na tak način v strankarski boj. (Živahno pritrdjevanje na levi.) Boj proti prostomislečemu učiteljstvu se bje na vseh straneh in učiteljstvo se s tem pripravlja v strah. S strašenjem se prične povsod in pohvale dobé le tisti, ki prodajajo svoje prepričanje in ne branijo nove šole, ampak se podvržejo stranki, ki deluje na to, da dobi pod svojo oblast šolo in mladino. Če ima vlada res močno roko, naj poseže v to sršenje gnezdo.

(Dalje prih.)

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. (Zborovanje slovenskega učiteljstva.) (Dalje.) Ob 8. uri zvečer pa je bil v mali dvorani „Narodnega doma“ društveni večer, katerega je priredilo „Slovensko učiteljsko društvo“ v čast svojemu odlikovanemu predsedniku gospodu nadzorniku Andreju Žumru. Tega častnega večera se je udeležilo nad 100 učiteljev in učiteljic, med njimi pa smo zapazili dokaj prijateljev slovenskega učiteljstva. — Društveni podpredsednik gosp. Juraj Režek povzame prvi besedo in v svojem govoru pozdravlja zbrano učiteljstvo, katero se druži vedno, koderkoli je treba pokazati solidarnost in jedinstvo, ki vlada med slovenskim učiteljstvom. S tem odpira častni večer. K besedi se oglasi učitelj g. E. Gangl in pravi, da ima „Slov. učit. društvo“ v svoji kroniki zabeleženih malo takih dogodkov, kakoršen je ta, ki ga slavimo nocojšnji večer. Takrat, ko je grozni potres omajal tla beli Ljubljani, poprijeli so se odlični možje dela, da pomagajo zopet naši slovenski stolici iz razvalin. Med temi možmi je zvesto stal tudi naš slavjenec ter vstrajno delal v korist trpečemu ljudstvu. To njegovo človekoljubno delovanje je dobilo najvišjo pohvalo in priznanje: presvetli vladar je slavjenca odlikoval z zlatim križcem s krono za zasluge. Veseli nas toliko bolj to odlikovanje, ker je proslavljen ž njim predsednik „Slov. učit. društva“. Zatorej mu govornik napiše, kateremu pritegne navdušeno zbrano učiteljstvo. Gospod slavjenec zahvali svoje slavitelje s toplimi besedami. Izraža svoje veselje nad tem, da se ga ob tej veseli priliki spominja tako slovensko učiteljstvo, kateremu v prid hoče še nadalje delovati po svojih močeh. Končno se je oglašil k besedi mestni župan ljubljanski g. Ivan Hribar in izreče veselje nad odlikovanjem g. Žumra, kateremu nazdravlja kot predsednik mestnemu šolskemu svetu, kjer se je prepiral o velikih zaslugah, katere si je stekel slavjenec na polju ljudskega šolstva. Navdušeno in odobrujoče je bil vsprejet govor gosp. župana. Z velikim zanimanjem smo za tem poslušali interesantno predavanje g. učitelja Ljudevita Stiasnyja iz Radovljice „o ljudskem šolstvu na Ruskem“ in „Vserossijskaja vystavka v Nizjem Novgorodu.“ Zbrano učiteljstvo je živahno pritrdjevalo gospodu poročevalcu in mu s tem izrazilo svoje priznanje in zahvalo. Razvila se je kaj živahna zabava. Med prijateljskimi pogovori in petjem je ostalo slovensko učiteljstvo zbrano pozno v noč.

V torek zjutraj ob polu 9. uri se je zbralo do 100 udov v mali dvorani „Narodnega doma“ k občnemu zboru „Slovenskega učiteljskega društva“. Društveni predsednik g. Andr. Žumer otvori zborovanje z običajnim ogovorom in pozdravom na zbrane društvenike ter pozove društvenega tajnika, da prečita svoje poročilo. Tajnik gospod Jakob Furlan poroča o odborovem poslovanju v preteklem društvenem letu. Važnejši dogodki so se že med letom redno objavljali v društvenem glasilu in v naših dnevnikih, zatorej ni treba tu o njih govoriti obširneje. Omenimo le, da se je odbor trudil v prvi vrsti, da sestavi pravila za deželno učit. društvo. Tajnik se spominja društvenih prijateljev in umrlih tovarišev-členov, katerim bodi blag spomin! Društvo šteje 409 pravih